

КОНОТАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ФОНЕТИЧНИХ ОДИНИЦЬ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДУ МОЛИТВИ ГОСПОДА

У статті зроблена спроба охарактеризувати конотаційний потенціал фонетичних одиниць та їх роль у формуванні світлої, радісної тональності Господньої молитви, адже сакральне значення Божественної істини можна пізнати не лише через семантику лексем, зміст яких, зазвичай, позитивний, а тому винятково благодатний, але й, без усякого сумніву, завдяки звучанню голосних і приголосних та їхніх сполук.

Ключові слова: молитва Господа, Біблія, конотація, голосні, приголосні, подовжені звуки, дистрибутивні умови.

Людмила Українець

Коннотационный потенциал фонетических единиц украинского перевода молитвы Господней

В статье сделана попытка охарактеризовать коннотационный потенциал фонетических единиц, а также их роль у формировании светлой, радостной тональности молитвы Господа, ведь сакральное значение Божественной истины можно познать не только через семантику лексем, содержание которых, как правило, позитивное, а потому исключительно благодатное, но и, без всякого сомнения, благодаря звучанию гласных, согласных и их сочетаний.

Ключевые слова: молитва Господа, Библия, коннотация, гласные, согласные, удлинённые звуки, дистрибутивные условия.

Lyudmyla Ukrainets

Connotation potential of phonetic units of God's prayer ukrainian translation

An attempt of characterizing connotation potential of phonetic units and its part in forming bright, joyful key of God's prayer is made in this article. Sacred sense of Lord's truth can be perceived not only through semantics of lexemes, whose substance, as a rule, is positive and therefore exceptionally blessed, but, without doubt, thanks to sounding of vowels, consonants and their combinations.

Key words: God's prayer, Bible, connotation, vowels, consonants, elongated sounds, distributive conditions.

В умовах небувалого національного відродження нашої держави суспільство прагне зберегти духовні надбання поколінь, усвідомлюючи їхню виняткову значущість. Серед таких справді неоціненних скарбів – Біблія, написана приблизно у 8 ст. до н.е. – 2 ст. н.е. давньоєврейською і частково арамейською мовами (Старий Завіт) та давньогрецькою мовою (Новий Завіт).

Церква канонізувала текст Біблії ще в кінці IV століття, вважаючи її походження божественним, а до Київської Русі Книги Святого Письма в перекладі старослов'янською мовою Кирилом та Мефодієм прийшли разом із християнством лише в X столітті [12, с. 442].

Перекладена понад сто років тому українською мовою (І. Нечуй-Левицький, П. Куліш, І. Пулюй), Біблія торкнулася сердець мільйонів українців передусім молитвою Господа [книга Нового Завіту: Євангеліє від Луки (11: 1-4) та Євангеліє від Матвія (6: 9-13)], яка сьогодні передається з покоління в покоління як шлях до прекрасного в собі, до безсмертного, до вічного:

Отче наш, що єси на небесах!

Нехай святиться Ім'я Твоє,

10. нехай прийде Царство Твоє,

нехай буде воля Твоя,

як на небі, так і на землі.

11. Хліба нашого насущного

дай нам сьогодні.

12. І прости нам довги наші,

як і ми прощаємо

винуватцям нашим.

13. І не введи нас у випробовування, але визволи

нас від лукавого.

Бо Твоє є царство, і сила,

і слава навіки. Амінь [Євангеліє від Матвія, с. 9].

Оскільки у величавому поєднанні естетики звуків і людських почуттів криється, на нашу думку, секрет особливої експресії, магії Слова Божого, то об'єктом для аналізу в статті послужили конотаційні властивості фонетичних засобів Господньої молитви, перекладеної українською мовою, адже українські слова дозволяють нам пізнати сакральне значення Божественної істини не лише через свою семантику (зміст кожної лексеми, зазвичай, позитивний, а тому винятково благодатний), але й, без усякого сумніву, звучанням голосних і приголосних. Відтак Господня молитва є унікальною завдяки лексемам з фонетичними одиницями, котрі мають власну енергетику, символічне значення і в результаті стають конотаційно вагомими. У лінгвістиці вже давно вважають (Д.Е. Розенталь, М.О. Теленкова [7], О.О. Тараненко [9], В.М. Телія [10]) конотацію системним явищем і розглядають її як „додаткові семантичні чи стилістичні відтінки, які накладаються на основне значення слова, служать для вираження емоційно-експресивного забарвлення висловлювання, надаючи йому різної тональності” [7, с. 151]. Узагалі, так званий семантичний бік звуків останнім часом зацікавив багатьох дослідників мови (В.В. Левицький [5], О.П. Журавльов [2]), зокрема й початківців (В. Ковальчук [4]). Саме завдяки їхнім науковим спостереженням у славистиці усталилася думка, „що фонеми є носіями семантичних ознак” [там само].

Для аналізу звукових особливостей українського перекладу молитви Господа була використана комп'ютерна програма, розроблена в лабораторії експериментальної фонетики (ЛЕФ) Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (2004 р., автори – О. Затайчук і К. Чекотуш), що передбачала роботу з аналізованим текстом у форматі HTML. Завдяки цій програмі (версія 2.0) в українському перекладі молитви було досліджено функціональну активність голосних, інтервокальних консонантних одиниць та їхніх сполук, а також конотаційні властивості цих звуків, що ґрунтуються на евфонії української мови, яка, за спостереженнями Н.І. Тоцької, „...окрім виразної повнозвучної вимови голосних і приголосних, плавної акцентно-ритмічної структури слова, наспівної мелодики, виявляється і в порівняно невеликій кількості збігів кількох приголосних” [11, с. 4-5]. Отже, відсутність чи наявність багатоконсонантних сполук приголосних (а особливо їхній характер!) у структурі слова є одним із тих визначальних факторів, що виявляє евфонію (милозвучність) мови в загальнолюдському розумінні, а відтак і сакрального тексту Біблії. У цьому зв'язку варто зауважити, що мелодика української лексеми, зокрема її консонантної структури, – це не лише витвір фантазії обдарованих талантом людей – художників слова, а результат багатовікової мовної вправності усіх поколінь українців, що робить нашу мову як засіб спілкування категорією і соціально-історичною, й евфонічно досконалою.

У Господній молитві звукових сполук виявлено мало – лише 14, із яких одна – чотирискладова; одна – трискладова; 12 – двоскладові, серед яких лише дві [тв], [пр] повторюються по чотири рази, усі інші трапляються по одному разу. Відразу зазначимо: орфографічні сполуки в лексемах *Отче* (тч), *Отця* (тц), *святиться* (тьс) розглядаємо як такі, що позначають один подовжений приголосний внаслідок сучасних асимілятивних процесів за місцем і способом творення, а подвоєння вв (*введи*) та нн (*випробовування*), що також відображають лише один звук, є наслідком, як відомо, історичних закономірностей формування морфемної структури слова. Такий підхід цілком узгоджується з поглядами українських учених В.В. Коптілова, Н.І. Тоцької, В.С. Калашника, Ю.Л. Мосенкіса та інших на таке фоностилістичне явище, як евфонія (милозвучність) української мови.

Таблиця 1. Квантитативна характеристика консонантів в українському перекладі Господньої молитви

Приголосні							
Одиничний приголосний		Сполуки приголосних					
1		2		3		4	
Сполука	К-ть	Сполука	К-ть	Сполука	К-ть	Сполука	К-ть
[н]	19	[тв]	4	[шчн]	1	[рств]	2
[в]	11	[пр]	4				
[м]	8	[шч]	2				
[с]	6	[дн]	1				
[д]	5	[зв]	1				
[б]	5	[йд]	1				
[л]	5	[мл]	1				
[к]	5	[вг]	1				
[ш]	4	[св]	1				
[г]	4	[сл]	1				
[й]	4	[ст]	1				
[х]	4	[хл]	1				
[т]	2						
[с']	1						
[з]	1						
[ц]	1						
[н']	1						
[ц']	1						
[ц:]	1						
[в:]	1						
[ч:]	1						
[н']	1						

Більше того, кожна зі сполук містить сонорні приголосні [в], [м], [н], [н'], [й], які частіше корелюють із голосними у вокально-консонантних дистрибутивних умовах, що свідчить про наповнення важких для вимови консонансів голосом. Співвідношення носових консонансів [м] та [н]-[н'] у молитві виявляє чітку закономірність: приголосний [м] тяжіє до кінця складу, а [н]-[н'] – до початку (є 22 такі склади), отже, у цьому контексті виникає звукова конотація, породжена асоціативним співзвуччям із церковним передзвоном.

Сонорні [р], [р'] майже не вживаються в сакральному Слові, що, без сумніву, обумовлене їхніми артикуляційно-акустичними властивостями, завдяки яким вони сприймаються носіями мови як різкі, неприємні, а тому не гармонують із загальною конотацією добра, спокою, упокорення, що моделюється цим текстом. Є в молитві й сполуки [ст] та [шч], характерна ознака яких – повна відсутність періодичних коливань голосових зв'язок. Функціональна активність цих глухих для молитви є також визначальною фонетичною рисою, адже всі вони репрезентують, за теорією звукової семантики (В. Левицький), конотацію тихих, але швидше „великих”, ніж „малих” фонетичних одиниць, і формують возвеличене й водночас упокорене звучання молитви [5, с. 25].

Естетика Господньої молитви завдячує й символічним значенням голосних, серед яких [е], [а], [о] виявилися домінуючими. Як носії символічних значень „великий”, „приємний”, „твердий” [5, с. 42], вони цілком мотивовано формують вокальне тло молитви, тоді як голосний [у] практично відсутній в українському перекладі [5%], бо в лінгвостилістиці, і не лише українській, він вважається голосним похмурої символіки, оскільки „передає смуток і тугу” [3, с. 166] і, за термінологією Ігоря Качуровського, відомого у світі дослідника фоніки, є навіть носієм зла в людині [3, с. 168].

Динамічний та, без сумніву, гнучкий ритмічний малюнок молитви Господньої досягається також плавною акцентно-структурною організацією лексичних одиниць, у яких переважають відкриті склади як мінімальні вимовні одиниці. Усього виділено 98 відкритих складів, що становить 82%. Закритих складів у молитві – лише 22 (18%). Серед них є такі, що лише умовно можна назвати закритими, оскільки вони закінчуються на нескладові звуки [і] та [ў] й акустично ближчі до голосних, ніж до приголосних [8, с. 48]. Побудовані за принципом висхідної звучності, мінімальні вимовні одиниці формують специфічну ритміку Господньої молитви, перекладеної українською мовою, яка має всі ознаки національної й дозволяє кожному поринути в глибинний зміст сакрального тексту, концентруючи свої розум і волю на квінтесенції добра та гармонії.

Отже, звукові характеристики лексичних одиниць молитви створюють конотацію евфонії, позитивних емоцій, світлої, радісної тональності, що межує з почуттям високого й неповторного.

Література

1. Біблія, або Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту. – К. : Видання місійного товариства „НОВЕ ЖИТТЯ, КЕМПУС КРУСЕЙД ФОР КРАЙСТ”, 1992.
2. Журавлев А.П. Звук и смысл. – М.: Просвещение, 1991. – 160 с.
3. Качуровський І. Фоніка. – Мюнхен : Український Вільний Університет. – Серія: Підручники. – Ч.7, 1984. – 208 с.
4. Ковальчук В. Типи фонетичної семантизації у текстах дитячих абеток // Українське мовознавство. – Вип. 24. – 2002. – С. 75-83.
5. Левицький В.В. Семантика и фонетика. – Чернівці, 1973. – 103 с.
6. Мухелишвили Н.Л., Шрейдер Ю.А. Семантика и ритм молитвы // Вопросы языкознания. – 1993. – № 1. – С. 45-51.
7. Розенталь Д.Э., Теленкова М.А. Словарь-справочник лингвистических терминов / Пособие для учителей. – М. : Просвещение, 1976. – 543 с.
8. Сучасна українська літературна мова: Підручник / А.П. Грищенко, Л.І. Мацько, М.Я. Плющ та ін.; За ред. А.П. Грищенка. – К. : Вища школа, 2002. – 439 с.
9. Тараненко О.О. Конотація // Українська мова. Енциклопедія / В.М. Русанівський, О.О. Тараненко, М.П. Зяблюк та ін. – К. : Укр. енцикл., 2002. – С. 248.
10. Теля В.Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц. – М. : Наука, 1986. – 144 с.
11. Тоцька Н.І. Засоби милозвучності української мови // Українське мовознавство. – Вип. 22. – 2000. – С. 3-9.
12. Українська Радянська Енциклопедія. – К. : Головна редакція Української Радянської Енциклопедії, 1977. – Т.1. – 544 с.